

Indeks poreznih oaza: **izvrstan odgovor na pitanje „u čemu je problem s liberalnim kapitalizmom?“**

Zanimljive se stvari događaju na ekonomsko-političkoj sceni Europe, ali i svijeta. Nakon više desetljeća praktičnog ekonomskog jednogumlja gdje je glavna struja propagirala jedan ekonomski model: model globalnog liberalnog kapitalizma, a političari s obje strane, koji god i kakvi god bili, su se rotirali na vlasti ali bez ikakvog dubljeg i smislenijeg preispitivanja toga ekonomskog modela, narodima – „ljudima odozdo“ – je dozlogrdilo. Demokratski je proces odumirao jer su se tehnokratske vladajuće strukture izmjenjivale, a da se ništa ne mijenja. Sustav nije nudio alternativu pa je alternativa morala doći izvan sustava.

U Europi i drugdje jačaju anti-sustavne stranke i struje. Dr. Jonathan Hopkin, profesor s eminentne Londonske škole ekonomije (LSE), ističe kako i u bogatim i u manje bogatim zemljama pucaju stare političke strukture prije svega zbog ekonomskih razloga, odnosno zbog dugotrajne krize tržišnog liberalizma. Ovaj model ne samo da dovodi do srednjoročnog rasta nejednakosti, nego dugoročno uništava eko-sustav planeta i pritom gubitnicima ne pruža nikakvu nadu da bi se išta moglo promijeniti nabolje. A tko su gubitnici? Dojučerašnji radnici koji šutljivo moraju promatrati kako njihova radna mjesta odlaze u sustave gdje nema vladavine prava (što korumpiranije – to bolje, što niži ekološki zahtjevi – to jeftinije), i istu onu robu koju su oni do jučer sami proizvodili moraju kupovati iz uvoza jer je tako profitabilnije onima na vrhu piramide moći. U SAD-u skoro polovica stanovništva ne može plaćati ni elementarne potrebe kao što su stanovanje i hrana! To je nova kategorija siromaštva za koju je skovan naziv *ALICE* (*Asset Limited, Income Constrained, Employed*); obuhvaća građane koji su prezaduženi, odnosno bez imovine koju bi eventualno mogli založiti za bilo kakav kredit, te nisu nezaposleni ali zarađuju mizernu plaću koja niti raste niti ima perspektivu rasta. A *ALICE* je skoro svaki drugi Amerikanac! No, na makroekonomskoj razini to se ne vidi jer ukupna nezaposlenost u SAD-u konstantno pada dok BDP raste, i površni će analitičari uporno tvrditi kako se Amerika lijepo oporavlja nakon krize. Međutim, ispod poklopca jasno je kako većina tih poslova ne daje dovoljnu plaću za podmirenje osnovnih životnih potreba, a rast BDP većinom ide u džepove manjine na vrhu. Ne začudo, u takvim okolnostima nastaju neke nove, treće opcije: anti-sustavne, često vrlo radikalne. One su reakcija na ukočenost elite; elite koja je kreirala i nameće globalni ekonomski sustav utemeljen na liberalnoj ideologiji u kojemu kapital slobodno leprša preko granica, a da pritom njihove korporacije – najbogatija globalna poduzeća – ne plaćaju skoro nikakve poreze.

Krajem svibnja ove godine *Tax Justice Network* – međunarodna grupa nezavisnih stručnjaka i analitičara koji djeluju s ciljem promicanja pravednog plaćanja poreza – po prvi je put objavila **Indeks korporativnih poreznih oaza**. To je indeks koji rangira najvažnije svjetske porezne oaze, utočišta za multinacionalne korporacije, prema tome koliko agresivno i koliko široko svaka od ovih jurisdikcija pomaže korporacijama u izbjegavanju plaćanja poreza. Svakako je zabrinjavajuć rast ekstremizama nauštrb umjerenosti, ali promatrajući navedeni Indeks treba li se tome čuditi?

GLAVNI TEKST

Ako se izbrišu ekonomske granice, ali pravne ostanu, što je logično očekivati? Novac će se preseliti ondje gdje su najmanji zahtjevi (tzv. "utrka prema dnu") – socijalni, radnički, ekološki, ali prije svega porezni. Jedna od najutjecajnijih i najsnažnijih nuspojava globalnog liberalnog kapitalizma je izbjegavanje plaćanja poreza. Nitko ne voli plaćati poreze, nije to novost, ali kod svake priče o porezima u svijest najprije treba prizvati načelne stvari dvije: 1. porezi su cijena uređenog, dobrog društva, i 2. što više građana i poduzeća plaća poreze to manje plaća pojedinačni platiša. No, najveće i najbogatije svjetske korporacije, ali i fizičke osobe, sele svoj novac vrlo jednostavno u jurisdikcije koje imaju najniže porezne zahtjeve. Na taj način potkopavaju proračunske prihode zemalja diljem svijeta, i samim time podrivaju i njihove – naše – socijalne sustave. Matične države, odnosno zemlje iz kojih ovi mužu prihode, ne dobivaju skoro ništa nazad, zauzvrat. Prirodni i ljudski resursi se iscrpljuju, a porezi se ne plaćaju. Istodobno, ova igra moguća je, naravno, samo za velike igrače; mali porezni obveznici mogu očekivati zvono na vratima čim ne plate sto kuna poreza.

Demokracija se zasniva na ideji da postoji izbor, te da različite opcije imaju različite politike. I dok to jest tako u nekim domenama politike, u ekonomskoj politici već desetljećima nije. Sve vodeće, glavne stranke zalažu se za jedan te isti ekonomski model: model liberalnog tržišnog kapitalizma. On može biti upakiran u ponešto drukčiju ambalažu od stranke do stranke, ali u biti je isti posvuda. To nije bio problem sve dok je ovaj model osiguravao prosperitet većini građana, no postao je problem kad je liberalni kapitalizam počeo stvarati koncentraciju moći i kapitala, odnosno rastuće nejednakosti u društvu. Velik broj ljudi osjeća se zapostavljenima, gubitnicima, želi promjenu. Žele imati „kontrolu“. „Konkurentnost“ je ključna riječ, a ona se prakticira uglavnom kao smanjenje ili čak ukidanje prava. Budući da klasične, etablirane stranke praktično sve nude istu ekonomsku politiku, a k tome ishodi te politike mnogima stvaraju samo probleme, logično je da birači traže izlaz u anti-sustavnim strankama, a one su po definiciji radikalne.

Radikalne stranke ekstremne su ne samo u ekonomskom smislu, nego – naravno – i u političkom, i stoga ne treba iznenaditi rast i snažno-lijevih (Podemos, Syriza, Bloco de Esquerda,...) i snažno-desnih (Fratelli d'Italia, Fidesz, AfD,...). No – kako to prof. Hopkin lijepo uočava – nisu ove stranke stvorile ni rasizam ni podozrivost prema strancima, niti ikakve druge ekstremne stavove. Sve je to i prije bilo u biračima, samo se skrivalo ispod plašta ekonomske sigurnosti. Zaposlena osoba s lijepim primanjima i materijalnom sigurnošću ne troši sate u danu na razmišljanje o urotama tajnih službi koje insceniraju slijetanje na mjesec i truju narod ispuhom aviona. Latentne negativne emocije prema strancima nemaju zašto eskalirati. Dobro je. Kad je dobro nema potrebe strance optuživati nizašto. Tek kad većem dijelu građana postane teško zadovoljiti temeljne ekonomske potrebe, kad nastanu problemi, tek tada izbijaju zakopani, prikriveni strahovi. A zašto je sve veći broj građana nezadovoljan kad svijet nikad nije bio bogatiji nego što jest, i kad živimo u najboljem vremenu ikada? Među ostalim zato što 26 najbogatijih ljudi svijeta ima isto koliko i 3,8 milijardi s dna ljestvice. Ovih 26 u vlasništvu imaju korporacije koje ne plaćaju poreze, a budući da najbogatije i najveće korporacije ne plaćaju poreze zdravstveni, socijalni, obrazovni i infrastrukturni sustavi diljem svijeta posustaju.

Međunarodna grupa nezavisnih stručnjaka i analitičara *Tax Justice Network* formirala je dvadeset indikatora poreznih oaza i grupirala ih u pet kategorija. To su: 1. najniža dostupna porezna stopa (obično postoji naslovna porezna stopa, ali ona se može izbjeći; prva kategorija promatra najnižu efektivnu stopu); 2. rupe u propisima (postojanje iznimki, izuzeća, i sl.); 3. razvidnost (što se uopće može saznati o poslovanju tvrtke prijavljene u jurisdikciji?); 4. sustav protiv izbjegavanja plaćanja poreza (postoji li, njegova kvaliteta, i sl.); i 5. analiza ugovora o sprječavanju dvostrukog oporezivanja (ugovori sklopljeni u korist multinacionalnih tvrtki koje prebacuju prihode iz područja gdje su ga zaradile u područje gdje se ne oporezuju). Navedenih pet kategorija produciraju numeričke vrijednosti koje se koriste za izračun indeksa. A indeks korporativnih poreznih oaza za 2019. godinu pokazuje da su tri prvorangirane porezne oaze britanski teritoriji: Britanski Djevičanski Otoci, Bermuda i Kajmanski otoci. Nije li bijeg Britanije iz EU, koja birokratizirana kakva jest ipak pokušava natjerati globalne kompanije u red (Direktiva 2016/1164, na snazi od 1. 1. 2019), najlogičnija posljedica takvoga sustava? Nakon njih slijede Nizozemska (u kojoj je registrirana tvrtka koja je preuzela sad već bivši Agrokor), Švicarska i Luksemburg – sve redom visoko razvijene, bogate zemlje. I poprilično licemjerne, jer njihovi porezni sustavi onemogućavaju niskorazvijenim državama realizaciju poreznih prihoda kojima bi one mogle unaprijediti funkcioniranje svojih proračunskih korisnika.

Globalni je porezni sustav uspostavljen tako da bogataši plaćaju onoliko koliko žele. Ovisno o subjektivnom unutarnjem moralnom pritisku, tj. savjesti, mogu odlučiti plaćati standardne porezne stope, ali mogu odlučiti i ne plaćati praktično ništa prebacivanjem novca u porezne oaze (i drugim legalnim ekshibicijama). Sve velike banke imaju odjele koji pomažu bogatašima u izbjegavanju plaćanja poreza (naravno, skriveni iza naziva „upravljanje imovinom“ i sl.). Sustav zapravo oporezuje samo one koji imaju savjest. Budući da ekonomija (inače) funkcionira na načelu mrkve i batine te se oporezuje ono što se želi inhibirati (npr. duhan), a ne oporezuje ono što se želi poticati (npr. oprema za bebe), oporezivanjem savjesnih neizravno ih se proglašava inferiornima, a neodlučne se potiče na opredjeljenje za nemoralno ponašanje. Ti i takvi onda kroz medijski pritisak, lobiranja, PR manipulacije i slično usmjeravaju javno mišljenje u pravcu koji im odgovara. A što im odgovara? Paše im anarhija, bezvlašće, izostanak nadnacionalne, globalne koordinacije. Stoga financiraju anti-sistemske struje. Najizdašniji financijeri Trumpa i Brexita nisu osiromašeni nezadovoljnici, nego bogataši koji skrivaju novac na off-shore računima u poreznim oazama. I time je krug zatvoren.

Indeks poreznih oaza

Rang	Jurisdikcija	Vrijednost indeksa
1	Britanski djevičanski otoci	2769
2	Bermuda	2653
3	Kajmanski otoci	2534
4	Nizozemska	2391
5	Švicarska	1875
6	Luksemburg	1795
7	Otok Jersey	1541

8	Singapur	1489
9	Bahami	1378
10	Hong Kong	1372
11	Irska	1363
12	Ujedinjeni Arapski Emirati	1245
13	Ujedinjeno Kraljevstvo	1068
14	Mauricijus	950
15	Otok Guernsey	891
16	Belgija	822
17	Otok Man	804
18	Cipar	698
19	Kina	659
20	Madarska	561
Izvor: https://www.corporatetaxhavenindex.org/		